

С.М. Мошак

**ІННОВАЦІЙНА СИСТЕМА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ**

Стаття присвячена проблемам формування та структурної будови регіональної інноваційної системи. Висвітлені національні та регіональні фактори, що гальмують створення регіональних інноваційних систем. Запропоновано до складу інноваційної системи регіону віднести наступні компоненти: владну, інформаційну, моніторингову, інституціональну підсистему, а також такі, що відповідають за генерування нових знань та їх комерціалізацію.

Ключові слова: інноваційна система, регіон, конкурентоспроможність, структура, компонент, обструкції.

Статья посвящена проблемам формирования и структурного строения региональной инновационной системы. Освещены национальные и региональные факторы, тормозящие создание региональных инновационных систем. Предложено в состав инновационной системы региона отнести следующие компоненты: подсистема власти, информационную, мониторинговую, институциональную подсистемы, а также же, отвечающие за генерирование новых знаний и их коммерциализации.

Ключевые слова: инновационная система, регион, конкурентоспособность, структура, компонент, обструкции.

Obstructions of formation of innovative regional competitiveness factors are identified as the following. First, there is no effective functioning national innovation system, which will be an integral of the regional system. Second, due to lack of adequate funding, present relationships with foreign researchers do not meet modern requirements. Third, there is no chain of innovation in terms of interaction between generators of new knowledge, power, and real sector.

Fourth, there is no motivation of enterprises with innovative technologies or products in practice. The fifth reason covers the problem of human potential. As the sixth cause is identified as the lack of risk management at the level of the state and companies.

Regional innovation system (RIS) is open, and there are two forms of connection with the surrounding environment. First, a relationship of a RIS with other system, which is a mega-system. Second, each of the elements of the RIS has a corresponding relationship with relevant national or global economy, market, finance, etc. Thus, the ruling is part of the RIS subsystem controls the region, which in turn affiliated with the bodies of governance. Accordingly, the financial subsystem is part of the financial system and it is in direct communication. Scientific and educational organizations of the region also report directly to the relevant ministries (the Ministry), which determine the directions of research, scientists and educators loading and directly finance.

The structure of the innovation system in the region is recommended to include state, information, monitoring, institutional subsystems, and components, which are responsible for the generation of new knowledge and its commercialization.

Keywords: innovation system, the region, competitiveness, structure, component of obstruction.

Постановка проблеми. Стратегічне управління регіональною конкурентоспроможністю передбачає окреслення системних факторів, дія яких забезпечує певні переваги, що визначають можливості випереджального розвитку Закарпатської області. Першою групою факторів виділені інноваційно-інвестиційні, які формують технологічне, кадрове, інтелектуальне наповнення регіональної економічної системи. Інноваційна складова регіональної конкурентоспроможності базується на формуванні інноваційної системи, що спрямована на прискорення інноваційного лагу та підвищення ефективності інноваційної діяльності підприємств.

Огляд останніх публікацій та досліджень. М. Яворський розглядає інноваційні системи з позиції стратегічного управління, виділяючи місію, цілі та функції [5]. О. Доценко робить наголос на проблематиці регіональної інфраструктури як основи ефективного функціонування регіональної інноваційної системи [3]. В. Грига розкриває основні закономірності функціонування регіональних інноваційних систем [2]. В. Пила та О. Чмир [4] присвячують дослідження досвіду функціонування елементів інноваційних систем за кордоном. Разом з тим, обструкції інноваційного розвитку на рівні регіону залишаються поза увагою.

Завдання дослідження. Метою даного дослідження обрано визначення основних причин, що гальмують інноваційний розвиток в регіонах України та обґрунтування компонентної будови регіональної інноваційної системи як фактору інноваційного розвитку.

Для досягнення мети вирішені наступні завдання:

1. Визначити обструкції інноваційного фактору розвитку регіональної економіки та конкурентоспроможності регіону.
2. Розкрити складові елементи регіональної інноваційної системи.

В процесі дослідження було використано метод наукової абстракції та причинно-наслідкового аналізу.

Основний матеріал дослідження. Серед інноваційних факторів особливе місце займає регіональна інноваційна система. При цьому доведено, що гальмування регіональної інноваційної системи в регіоні пояснюється певним колом причин, які мають системний характер внаслідок того, що вони гальмують дію інноваційних систем та виникають на всіх рівнях економічного механізму.

По-перше, в країні не створена ефективно функціонуюча національна інноваційна система, невід'ємним елементом якої будуть регіональні системи.

Саме національна система визнає інституціональну тектоніку регіональних систем, забезпечує їх взаємодію, без якої неможливо сформувавши цільне інформаційно-інноваційне середовище країни.

По-друге, внаслідок відсутності належного фінансування зв'язки науковців з закордонними науково-інноваційними та освітніми центрами не відповідають сучасним вимогам. Регіональні установи головним чином використовують кошти грантів, які виділяє Європейський Союз, але спрямованість цих фінансових важелів націлена на користь в першу чергу європейських реципієнтів. При цьому слід відмітити, що закарпатські установи вдало використовують професійну мережу, яка вже сформована та функціонує багато років. Але на перший план виходить не системна організація наукових та інноваційних обмінів, а персональна воля науковців та можливості окремих структур.

По третє, не сформований ланцюг інноваційної діяльності з точки зору взаємодії між генераторами нових знань, владою, реальним сектором, який забезпечує перетворення ідей у інновації, та фінансовими установами, що зацікавлені у здійсненні інвестицій у інноваційну економіку. Фактично вищі навчальні заклади регіону, в яких сконцентровано науковий потенціал області, не мають необхідного рівня зв'язків з підприємствами. Це пов'язано з великим навчально-методичним навантаженням докторів та кандидатів наук, а наукова діяльність проводиться за «залишковим» принципом. Доведено, що критичною точкою розвитку національної інноваційної системи, а так само й регіональних її відділень, є зв'язок між дослідженнями, проведеними національними або регіональними науково-освітніми закладами і приватними компаніями.

По-четверте, відсутні важелі мотивації підприємств з впровадження інноваційних технологій або продуктів у практичну діяльність. Так, не працює фіскальна система, кредитні механізми чи важелі державної підтримки підприємств, які ідуть на ризики при здійсненні інноваційної діяльності.

Всі ризики лягають на плечі підприємства, що гальмує прийняття інноваційних рішень стекхолдерами, власниками підприємств чи їх топ-менеджерами. Крім того, підприємства не розвивають дослідницьку базу, купуючи головним чином зарубіжні розробки, посилаючись на економічну доцільність та їх кращу якість.

П'ята причина охоплює проблеми людського потенціалу регіону, наявність якого є умовою ефективного функціонуванні регіональної інноваційної системи.

В якості шостої системної причини визначено відсутність системи управління ризиками як на рівні держави, так й в межах більшості підприємств.

Для забезпечення ефективності діяльності регіональної інноваційної системи рекомендовано до її змісту включити наступні елементи: моніторингової підсистеми, яка відповідатиме за координаційно-організаційне та контроль-аналітичне забезпечення діяльності РІС. Ця підсистема буде функціонувати на базі центру, задачами якого буде відстежувати попит та його тенденції на внутрішньому та зарубіжному ринках на інноваційні продукти; залучати науково-освітні заклади для проведення відповідних розробок; визначати доцільність та ефективність залучення підприємств, що потенційно здатні працювати для забезпечення попиту на впровадження інноваційних розробок; проводити конкурси на виконання наукових проектів; інформувати регіональне суспільство про можливості та результати інноваційної діяльності в регіоні. Змістом роботи моніторингового центру може стати аналітична діяльність визначення рівня конкурентоспроможності регіональної інноваційної системи Закарпаття та області в цілому з позиції формування інноваційного суспільства;

- підсистему генерування знань, що включає в свою чергу дві підсистеми (науки та освіти). В Закарпатті наукова діяльність та вища освіта сконцентрована головним чином в Ужгородському національному університеті, що надає певні організаційні переваги у проведенні досліджень та розробок.

Основним завданням при активізації даної підсистеми є посилення її зв'язку з виробництвом та забезпечення інформацією стосовно реального попиту на дослідження;

- фінансову підсистему, спрямовану на формування фінансових важелів активізації інноваційної діяльності в регіоні. Фінансова підсистема в умовах відсутності бюджетних ресурсів підтримки інноваційної діяльності повинна бути сконцентрована на залучення венчурних ресурсів, джерелами яких виступатимуть як національні інвестори, так й закордонні вкладники;

- суб'єктів інноваційної діяльності. Більш активно доцільно залучати підприємства, що є дочірніми компаніями та відділеннями транснаціональних корпорацій з вже визначеними інноваційними стратегіями розвитку. Враховуючи, що практично всі ТНК, підрозділи яких працюють в Закарпатті, проводять дослідницькі роботи в країнах Заходу, за місцем розташування материнських компаній; необхідно створити систему стимулів, які будуть сприяти перенесенню частки досліджень в їх українські підрозділи.

- підсистему трансферу знань;

- інституціональну підсистему.

За думкою О. Голиченко, основним елементом цієї системи є виконавча влада регіону, яка взаємодіє з усіма учасниками інноваційного процесу. Органи державної влади контролюють зміни на підприємствах регіону і регулюють їх інноваційну діяльність за допомогою: вдосконалення нормативно-правової бази; виділення на конкурсній основі часткового і повного фінансування на реалізацію окремих інноваційних програм і проектів в рамках коштів, передбачених в обласному бюджеті на черговий фінансовий рік; залучення інвестицій з федеральних джерел для реалізації інноваційних проектів регіонального значення; видачі рекомендаційних листів ініціаторам інноваційних проектів для надання їх вітчизняним та іноземним інвесторам; надання пільг з податків, що підлягають зарахуванню до обласного бюджету; компенсації частини відсоткової ставки за бан-

ківськими кредитами за рахунок коштів обласного бюджету; надання допомоги у зниженні зовнішніх ризиків галузі [1].

Незважаючи на те, що достатньо дискусійне твердження О. Голиченко стосовно владної підсистеми як основного елементу інноваційної системи, доцільним є введення його до складу РІС. Вказані функції владної системи притаманні іншим елементам РІС, але владний елемент є необхідним стосовно формування регіональних норм, що сприяють підтримці інноваційної діяльності в регіоні через певні складові регіональної інноваційної системи.

До складу інноваційної системи доцільно включити й засоби масової інформації, які забезпечать формування інноваційної культури в суспільстві та створять інформаційне середовище, в якому учасники інноваційної діяльності зможуть отримувати інформацію про перспективи та сучасний стан як діяльності регіональної інноваційної системи, так й інноваційного розвитку території в цілому.

Регіональна інноваційна система є відкритою, при цьому має дві форми зв'язку з навколишнім оточенням. По-перше, це зв'язок цілої РІС з іншими системами, що складає мега-систему. Наприклад, РІС пов'язана з іншими регіональними системами, які в сукупності формують національну інноваційну систему. Крім цього, регіональна інноваційна система взаємодіє з ринковою системою, що забезпечує РІС інформацією про попит на інноваційну продукцію, а також формує площадку для реалізації продукції. По-друге, кожний з елементів РІС має відповідний зв'язок з відповідними системами національної або глобальної економіки, ринку, фінансів тощо.

Так, владна підсистема РІС є частиною органів управління регіоном, які в свою чергу афілійовані з органами управління країною. Відповідно фінансова підсистема є частиною фінансової системи країни і знаходиться з нею у прямому зв'язку.

Наукові та освітні організації області також мають пряме підпорядкування відповідним міністерствам (міністерству), які визначають напрямки наукової роботи, навантаження науковців та освітян та безпосередньо їх фінансують.

Висновки. Обструкціями формування інноваційних факторів регіональної конкурентоспроможності виділені наступні. По-перше, в країні не створена ефективно функціонуюча національна інноваційна система, невід'ємним елементом якої будуть регіональні системи. По-друге, внаслідок відсутності належного фінансування зв'язки науковців з закордонними науково-інноваційними та освітніми центрами не відповідають сучасним вимогам. По третє, не сформований ланцюг інноваційної діяльності з точки зору взаємодії між генераторами нових знань, владою, реальним сектором. По-четверте, відсутні важелі мотивації підприємств з впровадження інноваційних технологій або продуктів у практичну діяльність. П'ята причина охоплює проблеми людського потенціалу регіону. В якості шостої системної причини визначено відсутність системи управління ризиками.

До складу інноваційної системи регіону віднесено владну, інформаційну, моніторингову, інституціональну підсистеми, а також такі, що відповідають за генерування нових знань та їх комерціалізацію.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Голиченко О.Г. *Инновационная система России: Модель и перспективы ее развития* / О.Г. Голиченко. – М.: Изд. РУДН, 2003. – С. 20-45.
2. Грига В.Ю. *Економічна динаміка регіонального розвитку в Україні* / В.Ю. Грига // *Науковий Вісник Ужгородського національного університету*. – Серія «Економіка». – 2013. – № 4(41). – С.134-139.

3. Доценко О.Ю. Формування інноваційної інфраструктури регіону як елемента регіональної інноваційної системи / О.Ю. Доценко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academia.edu/5494938/%D0%A4%D0%9E%D0%A0%D0%9C%D0%A3%D0%92%D0%90%D0%9D%9D%98>
4. Чмир О.С. Вітчизняна практика та світовий досвід СЕЗ і ТПР: Монографія / О.С. Чмир, В.І. Пила, В.Г. Панченко, Ю.В. Гусев; наук. ред. О.С. Чмир. – Д.: Постер Принт, 2013. – 252 с.
5. Яворський М. Місія та цілі регіональної інноваційної системи / М. Яворський [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cstei.lviv.ua/upload/pub/seminar/1241697545_58.pdf

REFERENCE

1. Holychenko O.H. Ynnovatsyonnaya systema Rossyy: Model' y perspektyvy ee razvytyya / O.H. Holychenko. – M.: Yzd. RUDN, 2003 – P. 20-45 .
2. Hryha V.Yu. Ekonomichna dynamika rehional'noho rozvytku v Ukrayini / V.Yu. Hryha // Naukovyy Visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. – Seriya «Ekonomika». – 2013. – № 4(41). – P.134-139.
3. Dotsenko O.Yu. Formuvannya innovatsiyanoi infrastruktury rehionu yak elementa rehional'noyi innovatsiyanoi systemy.<http://www.academia.edu/5494938/%D0%A4%D0%9E%D0%A0%D0%9C%D0%A3%D0%92%D0%90%D0%9D%9D%98>
4. Chmyr O.S., Pyla V.I. Vitshyznyana praktyka ta svitovyy dosvid SEZ i TPR: Monohrafiya / O.S. Chmyr, V.I. Pyla, V.H. Panchenko, Yu.V. Husyev; nauk. red. O.S. Chmyr. – D.: Poster Prynt, 2013. – 252 p.

5. Yavors'kyu M. Misiya ta tsili rehional'noyi innovatsiyanoi systemy. – *Rezhym dostupu* http://cstei.lviv.ua/upload/pub/seminar/1241697545_58.pdf

Стаття надійшла до редакції 10.02.2015

Рецензенти:

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Менеджмент і маркетинг на морському транспорті» Одеського національного морського університету **М.Я. Постан**

доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, завідувач кафедри економіки підприємства ДВНЗ «Ужгородський національний університет» **В.П. Мікловда**